

Іванова В.М., Непша О.В.

СУЧАСНИЙ ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТА ҐРУНТІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Площа області складає 27,2 тис. км², що становить 4,5 % від території України, з яких понад 82,5 % земель задіяні в сільському господарстві та 70 % складають орні землі (рис. 1).

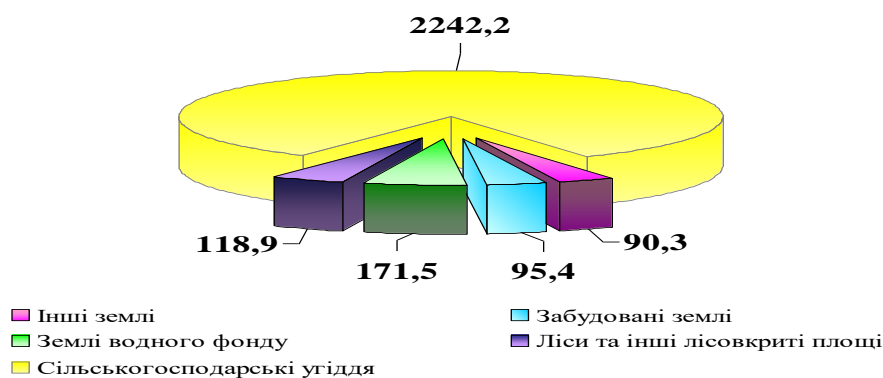

Рис. 1. Господарська освоєність земельних угідь Запорізької області, тис. га.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси області є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт, гірничодобувна промисловість.

Природно-кліматичні умови, а також нераціональне використання сільськогосподарських земель збільшує площу деградованих ґрунтів. Внаслідок природних і технологічних діянь відбувається активізація екзогенних процесів: зсувів, осідань ґрунту, берегової абразії та інші. Прогресує ерозія ґрунтів [1,3,5,6].

Незважаючи на те, що область знаходиться в зоні недостатнього зволоження, процеси підтоплення набули широкого розповсюдження і суттєво впливають на екологічний стан території та умови життєдіяльності людей. Підвищення рівня ґрунтових вод і, як наслідок, розвиток процесів підтоплення відбувається, головним чином, за рахунок надмірного

техногенного навантаження, а природні фактори лише підсилюють цей вплив [4].

Натепер водною ерозією охоплено 35,5 %, а вітровою – більш ніж 90 % площі сільськогосподарських угідь. Значно зменшився вміст гумусу в ґрунтах, спостерігається ущільнення орного шару, збільшуються площі засолених, солонцюватих, осолоділих та підтоплених земель.

Останні 2-3 роки на 1 гектар посівної площі в області вносять близько 20 кг діючої речовини та 0,2-0,4 т органіки, тобто внесення міңдобрив зменшилось у 6-7 разів, органіки – в 16 разів. Це призвело до зниження валових зборів на 700-800 тис. тонн умовних зернових одиниць. Відзначається зменшення вмісту гумусу в ґрунтах України та області. Так, у ґрунтах Степу України в 1882 році вміст гумусу був 4,49 %, у 1961 році – 3,96 %, а в 1981 році – 3,63 %, тобто за сторіччя зменшення склало 0,86 %. Порівняно з даними ґрунтознавця Федоровського, з 1910 року в чорноземах звичайних Михайлівського району Запорізької області вміст гумусу зменшився з 5,5 % до 3,63 %, в чорноземах південних Мелітопольського, Веселівського, Василівського і К-Дніпровського районів – з 4,5 до 3 %. У 1980-1991 роках середній вміст гумусу в ґрунтах складав від 2,74 % до 4,42 % (від 115 до 150 т на 1 га в орному шарі), останніми роками – від 2,51 % до 4,34 % (92-140 т/га). Внаслідок інтенсивного використання землі чорноземи області втратили значну кількість гумусу – лише за останні десять-п'ятнадцять років від 0,06 % до 0,18 %. Розрахунки показують, що завдяки потенційній родючості ґрунтів (без повернення ґрунтові винесених урожаєм поживних речовин), при щорічному одержанні врожаю 30 ц/га умовних зернових одиниць запасів гумусу вистачить на 35 років.

Вражені підтопленням 109 га території в 14 сільських населених пунктах. Загальна площа підтоплених територій міст і селищ області сягає 16 тис. га (з них в обласному центрі – близько 1 тис. га), в тому числі – 6,6 тис. га в межах житлової забудови, близько 7 тис. га – територій громадського,

оздоровчого та рекреаційного призначення, близько 2 тис. га – територій промислових підприємств.

Площа зрошуваних земель займає близько 240,7 тис. га, при чому переважаюча їх частина, по таким показникам як глибина залягання рівня ґрунтових вод, їх мінералізація і ступінь засолення та солонцюватості ґрунтів, має сприятливий меліоративний стан.

Значної шкоди довкіллю завдають абразивно-обвальні, абразивно-зсувні та акумулятивно-абразивні процеси, від яких особливо потерпають населені пункти Бердянського (с. Новопетрівка, м. Бердянськ), Приморського (м. Приморськ), Приазовського (с.с. Миронівка та Степанівка–1) районів, смт. Кирилівка на узбережжі Азовського моря, с.с. Балки, Скельки, Червонодніпровка, Біленьке і Лисогірка на узбережжі Каховського водосховища, с. Привітне на узбережжі Дніпровського водосховища, де вказані процеси безпосередньо загрожують безпеці людських осель [2,5].

На території області найбільш схильними до розвитку екзогенних геологічних процесів є узбережжя Азовського моря, Каховського та Дніпровського водосховищ [2,5,7].

Загальна площа поширення зсувних процесів практично є стабільною і складає 12,1 км² (процент ураженості області дорівнює 0,05 %) [7].

Довжина берегової лінії з розвитком абразійних процесів на узбережжі Азовського моря складає 270,0 км, абразія берегових схилів Каховського та Дніпровського водосховищ на 4 ділянках складає 87 га. [2].

Література

1. Іванова В.М, Непша О.В, Стецишин М.М. Заходи щодо збереження ґрунтів і підвищення продуктивності агроландшафтів басейну річки Молочної// Нові виміри наукового пізнання: збірка Матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 15 травня 2017 р. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 1. – С.105-110.

2. Непша О.В. Фактори, що обумовлюють сучасні процеси абразії північного берегу Азовського моря// Сучасна наука: тенденції та перспективи

: матеріали регіональної internet-конференції молодих учених (15-19 травня 2017 р.) / за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. Москальової Л. Ю. – Мелітополь, 2017. – С. 397-401.

3. Прохорова Л.А, Непша О.В., Зав'ялова Т.В. Прямий вплив клімату на ґрунтоутворювальний процес в Запорізькій області// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Екологічно безпечне, високопродуктивне використання ґрунту та застосування добрив» / Редкол.:В.П. Карпенко (відп. ред.) та ін. – Умань: Уманський НУС: Редакційно-видавничий відділ, 2017. – С. 56-57.

4. Прохорова Л.А, Непша О.В., Зав'ялова Т.В. Шляхи оптимізації геоecологічного стану земель сільськогосподарського призначення басейну річки Молочної// Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів III-й Міжнародній науково-практичній конференції / [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Баку –Ужгород – Дрогобич : Посвіт, 2017. – С.13-15.

5. Прохорова Л.А., Зав'ялова Т.В., Непша О.В. Неприятливі природні явища, які впливають на екологічний стан ґрунтів Мелітопольського району// Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (20-21 квітня 2017 року): збірник тез. –Бердянськ: БДПУ, 2017. –С.33-35.

6. Прохорова Л.А., Непша О.В., Зав'ялова Т.В. Геоecологічні проблеми земельних ресурсів та ґрунтів басейну річки Молочної// Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Мелітополь, 14-15 вересня 2017 року)/ за ред. Л.М. Донченко, С.І. Пачева, І.А. Арсененко, О.В. Непши А.М. Крилової. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2017. – С. 70-73.

7. Стецишин М.М., Непша О.В. Особливості поширення сучасних

гравітаційних процесів на території Північно-західного Приазов'я// Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Мелітополь, 14-15 вересня 2017 року)/ за ред.. Л.М. Донченко, С.І. Пачева, І.А. Арсененко, О.В. Непши А.М. Крилової. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2017. – С. 76-79.